

Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely

A Magyar Művészeti Akadémia működésének vizsgálata az Alkotmánybíróság határozatának fényében

Az előzmények

■ 2011. augusztus 10. napján hatályba lépett a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló 2011. évi CIX. törvény, amelynek értelmében a közel két évtizeden át – 1992 januárjától – működő Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezet (egyesület) művészeti-társadalmi eredményeire, valamint tagságára alapozottan létrejöhettek a köztestületi jogállású Magyar Művészeti Akadémia (MMA).

Az MMA létrehozásakor a kitűzött cél „egy, a Magyar Tudományos Akadémiához hasonló szerepkörű és súlyú művészeti köztestület”¹ megalapítása volt annak érdekében, hogy a művészet, illetve a kulturális életre fokozottan jellemző társadalmi felelősség, aktív szerepvállalás egy olyan garanciális infrastruktúrális és személyi bázissal rendelkezzen, amely az e szektorban működők tevékenységét általánosan is segíteni tudja, az e szektorban – kulturális-művészeti – alkotók személyi körére alapozottan.

Az MMA megalakulására vonatkozó törvényi szabályozás alkotmányosságát vitatva az alapvető jogok biztosak közel két esztendeje az Alkotmánybírósághoz fordult.

Az ombudsmani álláspont szerint az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdéséből levezethető állami semlegesség követelménye csorbult azáltal, hogy – a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló 2011. évi CIX. törvény (továbbiakban: MMA tv.) 30. §-ából és 7. § (2) bekezdéséből következően – csak az 1992. január 31-én alapított Magyar Művészeti Akadémia civil szervezet (egyesület) tagjai válhattak az MMA köztestület alakuló közgyűlésének résztvevőivé, és így a Magyar Művészeti Akadémia (továbbiakban: MMA) „alapító” rendes tagjaivá, valamint – az MMA tv. 7. § (4) bekezdése szerint – a későbbi tagfelvételtől kizárólagosan döntő grémiummá. Az alapjogi biztos érvelése szerint a civil szervezetektől nem várható el a semlegesség és a pluralitás, viszont a köztestületi formában létrehozott, a művészeti szabadságával összefüggő tevékenységet kifejtő MMA esetében már az Alaptörvényből fakadó követelmény.

Az MMA tv. 11. § (2) bekezdése szerint a tagság feltételeiről, az ajánlás, valamint a választás részletes szabályairól, a 8. § (1) bekezdése szerint pedig a levelező tagság kritériumairól a törvény keretei között az MMA Alapszabálya rendelkezik.

Az indítványozó szerint az a kérdés, hogy ki válhat az MMA tagjává, nem csupán az MMA-ra, illetve tényleges tagjaira vonatkozik. Álláspontja szerint továbbá mindazokat érinti, akik a köztestület tagjaivá kívánnak válni, így – az MMA funkcióján, hatáskörein keresztül a művészeti élet, sőt – a társadalom egészét, mint a művészet(ek) potenciális „fogyasztóját” is. Az alapvető jogok biztosának érvelése szerint az MMA tv. hivatkozott rendelkezéseinek az MMA Alapszabálya törtenő utalásai lehetővé teszik, hogy az MMA Alapszabálya – az MMA tv. keretei között ugyan, de – további feltételeket támasszon a tagságba történő felvételhez. Az Alaptörvény T) cikk (1) bekezdése szerint viszont általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvényben megjelölt, jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, a hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg – vagyis jogalkotó hatáskörrel nem rendelkező szerv nem állapíthat meg általánosan kötelező, kifelé irányuló magatartási szabályt. Az indítvány szerint tehát az MMA tv. 11. § (2) bekezdése, valamint 8. § (1) bekezdésének „illetve az Alapszabályban” szövegrésze sérti az Alaptörvény T) cikk (1) bekezdését, mivel azok jogszabálynak nem minősülő dokumentumnak adnak felhatalmazást általánosan érvényesítendő magatartás meghatározására.

Az Alkotmánybíróság (AB) döntése

Az indítvány alapján az AB 2014. május 27-én hirdette ki döntését.² Az AB megállapította: az MMA alaptörvényi és törvényi szinten egyaránt kiemelkedő státuszt kapott, s hogy – bár közhatalmi jogköröket nem gyakorol ugyan – a kulturális támogatások szétosztásával, kulturális intézmények tulajdonlásával kapcsolatos olyan

döntéseket hozhat, amelyek ténylegesen is kihatnak a művészeti alkotás szabadságára.

Mindezeknek a jogosítványoknak (gyakorlati lehetőségeknek) a művészeti alkotás szabadságát érintő jellegeből a testület levezette, hogy az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdésében foglalt követelménynek eleget téve, a köztestületi formában működő MMA-nak az Alaptörvény értékrendjét meg nem sértve, a művészeti alkotás szabadságát, sokszínűségét, irányzatait, áramlatait egyaránt védelemben kell részesítenie.

A taláros testület szerint ezt az alkotmányos igényt a törvényhozónak is tiszteletben kell tartania, valamint a köztestületnek a szervezeti felépítése és működése során a művészeti tevékenység pluralizmusát kell tükröznie, illetve elősegítenie. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint e körben az MMA-nak mindenkor egyenlő esélyeket kell biztosítania a művészek számára az MMA-tagságra, és ezen keresztül arra is, hogy a művészeti életre befolyást gyakorolhassanak.

Az MMA tv.-nek – az indítvány által támadott – 7. § (2) bekezdése kimondja, hogy a 30. § szerint regisztrált személyek az MMA rendes tagjai. A törvény rendelkezéseiből következően tehát az MMA, mint az Alaptörvény által nevesített köztestület kizárólag egyetlen civil szervezet, a Magyar Művészeti Akadémia nevet viselő egyesület tagjaiból alakult meg.

Az alkotmányossági vizsgálat e pontján megállapítható volt: az Alaptörvény X. cikk (3) bekezdése nem mondja ki – és abból implicit sem vezethető le az –, hogy az MMA-t, mint köztestületet kizárólag a Magyar Művészeti Akadémia egyesületből – pusztán az elnevezés azonosága okán – kellene (kellett volna) létrehozni (erről, a fentiekben is bemutatott módon az MMA tv. rendelkezett). Az egyesülési jog alapján létrejött társadalmi szervezetek, egyesületek alapításukat, céljaikat, funkcióikat tekintve alapvetően különböznek (különbözhetnek) a törvény által létesített köztestületektől, ahol alapvető alkotmányos követelmény mind a semlegesség, mind a pluralitás. Ezért aggályos az AB szerint egy konkrét egyesületből – vélelmezésük szerint azonos értékrendet valló zárt alanyi körből – mintegy törvényi „átemeléssel” egy általánosabb feladatkörű, az Alaptörvény tág értékrendjéhez igazodó, eltérő típusú jogi személyiséggel rendelkező szervezetet, köztestületet létrehozni.

Az MMA – köztestületként – alkotmányos intézmény, a művészet szabadságának kiteljesítője és egyben védelmezője. Ugyanakkor ez nem zárja ki azt, hogy a köztestület megszervezése, tényleges létrehozása során ne lehetne alapul venni egy már létező civil szervezet – jelen

esetben egy egyesület – tagságát, kapcsolatrendszerét, vagy akár infrastruktúráját is.

A bemutatottak alapján az MMA tv. 7. § (2) bekezdése – amely szerint csakis egy konkrét civil szervezet tagjai válhattak az MMA megalakuláskori rendes tagjaivá és a későbbi tagfelvételtől kizárólagosan döntő testületté – az AB szerint nem állt teljes összhangban a művészeti alkotás szabadságát biztosító semlegesség és pluralitás követelményével, és ezáltal nem minden tekintetben felelt meg az Alaptörvény X. cikk (1) és (3) bekezdésében foglaltaknak. Az MMA tv. 7. §-a szerint az MMA rendes tagjait – a törvényben meghatározott eljárás szerint – a közgyűlés választja, vagyis új tagok felvételére kooptálás útján kerül sor. Az MMA új tagjairól való döntés is e testület hatáskörébe tartozik, amely megoldás pedig az AB szerint megnehezíti – bár nem teszi lehetetlenné – az MMA művészeti pluralitást biztosító összetételének megvalósítását.

Emellett az AB rámutatott arra is, hogy a kooptálás, mint az új tagok felvételének módja nem eleve ellentétes az Alaptörvénnyel, azonban mindaddig, amíg az MMA bővülő és megújuló tagsága nem felel meg a pluralizmus és a semlegesség követelményének, addig az új tagok felvétele nem függhet csupán a korábbi egyesületi tagok, azaz most már az MMA tagjai általi jelölésétől és döntésétől.

Az MMA tv. 11. § (2) bekezdésének az indítvány benyújtásakor hatályos szövege szerint a tagságnak a törvényben nem szabályozott feltételeiről, és az ajánlás, valamint a választás részletes szabályairól a törvény keretei között az MMA Alapszabálya rendelkezik, a törvény 8. § (1) bekezdése pedig azt mondta ki, hogy az MMA levelező tagjának – a törvényben meghatározottak mellett – meg kell felelnie az Alapszabályban meghatározott feltételeknek is.

Az alkotmánybírósági döntést megalapozó jogelvéként (ratio decidendi-ként) a testület által a rendelkező részben alkotmányos követelményként megfogalmazott mondat idézhető, amely szerint „az Alaptörvény X. cikk (1) és (3) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény az, hogy a MMA tagságának mindenkori összetétele, szervezeti felépítése és működése megfeleljen a művészeti szabadság alkotmányos értékének”.

A különvélemények

Juhász Imre különvéleményében úgy érvel, hogy az alkotmányos követelményt megfogalmazó többségi álláspontot az AB megalapozatlanul fogadta el. Álláspontja szerint az indítvány azon preconcepciója, miszerint a köztestületként létrehozott MMA, illetve az azt megelőzően megalakult társadalmi szervezet egy-

oldalúan kiválasztott tagságból állt volna, illetve állna megalapozatlan, nem alátámasztható.

A társadalmi szervezatként létrejött Magyar Művészeti Akadémia Alapszabályának 2. pontja szerint – amelyet kapcsolódóan az eljáráshoz, annak nem kötelező elemeként Juhász Imre megvizsgált – „a Magyar Művészeti Akadémia az alkotó szellem képviselője kíván lenni – függetlenül irányzatoktól, politikai nézetektől, egyéni, vagy csoportos törekvésektől – a magyarság és emberi egyetemesség eszmei hagyományának megfelelően”. Ezen felül az Alapszabály 3. pontja a következőket rögzíti: „A Magyar Művészeti Akadémia politikai pártoktól független szervezet, azoktól támogatást nem fogad el, helyi és országos választásokon képviselőket nem állít”. Juhász szerint a fent idézettek cáfolják az előzetes feltevést és más részei sem tartalmaznak olyan rendelkezéseket, amelyből az MMA tv. 7. §-ával kapcsolatos kételyek levonhatók lennének. Azaz a különvéleményt megfogalmazó alkotmánybíró állításának implicit tartalma szerint a társadalmi szervezatként létrejött MMA közel húsz esztendőn keresztül működése során olyan általános elveket tett kötelezővé mind magára – azaz az egyesület egészére –, mind a tagjaira nézve, amelyek egy civil szervezettől nem elvárandóak alapesetben, viszont egy köztestülettől igen. Viszont ezen elvekből származó kötelezéseket, működési gyakorlatot magára nézve kötelezően elfogadta az egyesületi tagság egésze.

Mindezekből implicite az az állítás is megfogalmazható lehetne, hogy ezen tények ismeretében – tehát helyesen – járt el a jogalkotó, s jelölte meg potenciális alapítói körnek a társadalmi szervezet tagjait, így már a jogalkotási folyamat során is a megfelelő – körültekintő – gyakorlat valósult meg a kiválasztott alapító rendes tagi személyi kör meghatározásakor, mivel ezen személyek magukra nézve már a korábbi egyesületi tagsági kötelezettségeik vállalásával kötelezően elfogadták a pluralitás és politikai nézetektől való függetlenség tagsági viselkedési normáit, szervezeti működési elveit.

Juhász alkotmánybíró – a két utóbbi, „implicit” tartalmi elem kifejtése nélkül is – az egyesületi alapszabályi rendelkezések megléte alapján elutasítja a többségi határozat azon megállapítását, amely szerint az MMA tv. 7. §-a nem minden tekintetben felel meg az Alaptörvény X. cikk (1) és (3) bekezdésében foglaltaknak. Megítélése szerint az indítványt az MMA tv. 7. §-a vonatkozásában el kellett volna utasítani.

Salamon László különvéleményében leszögezi: az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdésében deklarált művészeti al-

kotás szabadsága nem azonos a művészeti élet sokszínűségével (pluralizmusával), jöllehet a kettő között szoros korreláció áll fenn.

Azt, hogy a szabadság és a sokszínűség nem tekinthető alkotmányjogi értelemben (sem) szinonim fogalmaknak, az Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdésében foglalt sajtószabadságra vonatkozó rendelkezés is alátámasztja, amely külön említi a sajtó szabadságát és külön a sokszínűségét. Álláspontja szerint, bár az indítványozó által támadott törvényi rendelkezés tagfelvételi szabálya „szubjektív és diszkriminatív”, az alapvető jogok biztosa az indítványt nem az Alaptörvény XV. cikkében foglalt diszkrimináció tilalmának sérelmére alapította, így az AB vizsgálata az indítványhoz való kötöttség szabályára tekintettel ebben az irányban sem volt lehetséges.

Salamon véleményében egyetért azzal, hogy önmagában nem sérti az Alaptörvény X. cikk (1) bekezdését, ha az államnak kulturális prioritásai vannak, az azonban következik a művészeti szabadságból, hogy az állam egyetlen irányzatot, irányultságot sem tekinthet kizárólagosnak. Álláspontja szerint az állam nem lehet semleges az Alaptörvényben foglalt értékekkel szembenálló esetekben. Ebből arra következtet, hogy a szabadságjogok tiszteletben tartása okán tiltásig ugyan nem mehet el, de nem várható el tőle, hogy támogatás, ösztönzés tekintetében ilyen tevékenységekhez az alaptörvényi értékekkel összhangban nem álló tevékenységekhez hasonlóan viszonyuljon.

Salamon alkotmánybíró a leírtakon túl rámutatott arra is, hogy a Magyar Művészeti Akadémia civil szervezet alapszabálya semmiféle kirekesztő jellegű rendelkezést nem tartalmazott, épp ellenkezőleg.

Emellett rámutatott arra a tényre, hogy az előzményi keretet adó civil szervezetnek, illetve a művészeti köztestületnek, valamint a másik általános művészeti intézménynek, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának voltak és vannak közös tagjai, ám az MMA tagfelvételi gyakorlatában kirekesztőleges eljárásra ennek ellenére nem merült fel adat.

Salamon leszögezte, mivel az MMA közhatalmi jogosítványokat nem gyakorol, önmagában nem alkalmas a művészeti alkotótevékenység, a művészeti élet szabadságának a megsértésére. Végül kifejtette, a művészeti életben megtapasztalható megosztottság messzemenően nem kívánatos, és megszűnése – amihez remélhetőleg idővel egyre közelebb jutunk – általános művészeti-kulturális érdek; ezt azonban nem az alkotmányjog eszköztárával lehet előmozdítani: éppen ezért nem tartja indokoltnak az alkotmányos követelmény meghatáro-

zását. Salamon László különvéleményéhez Balsai István alkotmánybíró is csatlakozott.

Szívós Mária különvéleményében hangot ad annak a véleménynek, miszerint az alkotmányos követelmény megállapítását a többségi döntés az MMA művészeti pluralitást biztosító összetétele elősegítésének érdekében látta szükségesnek, annak ellenére, hogy a művészeti pluralitás mércéjét nem határozta meg.³

Az alkotmánybíró álláspontja szerint az is hibás, hogy a testületi döntést megalapozó eljárás nem vizsgálta/vizsgálhatta azt sem, hogy a művészeti szabadságot biztosító pluralitás miként érvényesült az MMA létrehozatalakor, és miként érvényesült a mostani döntés meghozatalakor.

Szívós Mária erős tételének mondható, hogy a fentiekben bemutatottak szerint az alkotmányos követelmény kimondása az MMA tv. 7. §-ának alkalmazásával összefüggésben érdemi változást nem fog eredményezni, annak az MMA általi érvényre juttatása nem lesz ellenőrizhető és számon kérhető: hiányzik ugyanis az a jogilag értékelhető kánon, amelyhez az alkotmányos követelménynek való megfelelés mérhető. Ezen kívül Szívós megjegyzi, hogy a Milla Egyesület nyílt levélként közölt véleménye alapján az alapvető jogok biztosa nem folytatott le semmilyen vizsgálatot, hanem annak érveit automatikusan átvéve fordult az AB-hoz. Szívós elfogadhatatlannak tartja, hogy az alapvető jogok biztosa az AB-hoz fordulásának okaként egy politikaformáló egyesület nyílt levelét tüntette fel úgy, mintha egy érintett művészeti civil szervezet beadvánnyal fordult volna hozzá.⁴

Az ombudsmani indítvány és az alkotmánybírói határozat érveléseinek kritikája

Az indítvány állítása szerint az MMA megalakuláskori tagfelvétele „szubjektív és diszkriminatív”. Ezt kiegészítve leszögezi, hogy az MMA tv. 30. §-ából és 7. § (2) bekezdése sérti a művészet szabadságát. Ez az állítás azonban helytelen: az idézett jogszabályi rendelkezés [lásd MMA tv. 30. § (4) bek.] csupán első látszatra tűnhet szubjektívnek. Nem szabad ugyanis elfeledni, hogy ehhez a meghatározáshoz két, nem elhanyagolható, konjunktív és objektív feltétel is társult: egyrészt a potenciális alapítói kör (a társadalmi szervezeti tagság) jelentkezése részvételre irányuló szándék határidőn belüli jelzése, azaz mindez a gyakorlatban egy egyéni döntésen alapuló regisztrációs indítvány benyújtása volt, másrészt – és a kettő közül ez a fontosabb – megfelelés az MMA tv. 7. § (1) bekezdésében támasztott követelményeknek. Ez pedig a gyakorlatban azt jelentette, hogy a regisztrálókat egy ötfős testület akkreditálta az alapítói körbe, s a jelentkezéseket

megvizsgálva megállapítható, hogy a lehetséges alapítói kör nem egy az egyben vált a köztestület rendes tagjává.

Az MMA tv. 7. § (1) bekezdésében támasztott követelményeknek való megfelelés pedig minden tagra, az alapítókra és az alanyi körön kívül esőkre egyaránt, így az azóta már fölvetekre, de a leendő tagokra is objektíve vonatkozik. Épp ezért a további tagok választása nem sértheti a művészet szabadságának alapját, hiszen azonos mércével méretik/méretett meg az „alapító” és a későbbi tag is.

Az ombudsmani indítványon túl vitatható továbbá az AB által határozatba foglalt alkotmányos követelmény megfogalmazása (tartalma) is: mivel – álláspontunk szerint⁵ – a művészi szabadság kizárólag a művészi tevékenységet ténylegesen folytató egyéneket (illetve azok alkotó csoportjait, művészi tevékenység okán létrejött közösségeit) illeti meg, a különféle szerveződések – legyenek azok akár civil szervezetek, akár köztestületek – nem. Ez a megállapítás azzal magyarázható, hogy a művészetet folytató egyének teljes művészi szabadságukból – a művészeti műhelyjelleg érvényesülése érdekében – átruháznak bizonyos funkciókat olyan egységekre vagy testületekre, amelyek ebből a forrásból eredeztetik saját (alapvetően nem művészi) autonómiájukat.⁶ Az ily módon létrejövő intézményeket tehát saját jogon nem a művészeti élet szabadsága, hanem az őket alkotó egyének művészi szabadságából származó „művészeti öngazdálkodás/ön szerveződéshez való jog” illeti meg, amely – műhelyjellegéből és a köztestület céljából fakadóan – keretet biztosít(hat) az egyén szabadsága érvényesülésének.

Így mindebből az álláspontunk szerinti legerősebb megállapítás a következő: az Alaptörvény szövege az MMA művészeti (s analóg helyzet, valamint egyező nyelvi-tartalmi körülírtság okán a Magyar Tudományos Akadémia tudományos) autonómiája terén pontatlannak minősíthető, miszerint a művészeti (tudományos) élet szabadsága jogosultjainak köre felöleli a jogi személyek bizonyos részét – mivel az a véleménynyilvánítás alapjogának szabadságjogi jellegéből kiindulva, szorosan az individuumhoz kötődik.⁷ Ez viszont problémássá teszi az AB döntését, hiszen nehezen értelmezhető az MMA tekintetében kijelölt alkotmányos követelmény az Alaptörvény idézett szakaszai függvényében. Ráadásul a határozat a következőképp rendelkezik: „Az Alkotmánybíróság megállapítja: a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló 2011. évi CIX. törvény 7. §-a alkalmazásával összefüggésben az Alaptörvény X. cikk (1) és (3) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény az, hogy a Magyar Művészeti Akadémia tagságának mindenkor összetétele, szervezeti felépítése és műkö-

dése megfeleljen a művészeti szabadság alkotmányos értékének.” Azaz a művészet szabadságának intézményes oldalát, az MMA „művészeti öngazgatáshoz való jogát” rendezi az alkotmányos követelmény (szervezeti-működési kérdések). Mivel azonban – a fentiek alapján – a köztisztületet nem illeti meg a művészet szabadságának alapjogi oltalma, csak a művészeti autonómia, az alkotmányos követelmény értelmezhetetlen. Egyedüli megoldás (félmegoldás) az lehet, ha a művészeti autonómiára nézve a művészet szabadságának zsinórmértékét tekintjük irányadónak. Itt azonban utalnunk kell Szívós Mária – a fentiekben már részletesen elemzett – különvéleményére, amely szerint „az alkotmányos követelmény kimondása az MMA tv. 7. §-ának alkalmazásával összefüggésben érdemi változást nem fog eredményezni, annak az MMA általi érvényre juttatása nem lesz ellenőrizhető és számon kérhető. A fentebb kifejtettek alapján ugyanis hiányzik az a jogilag értékelhető mérce, amelyhez az alkotmányos követelménynek való megfelelés mérhető.⁸ [...] A művészeti szabadság alkotmányos értékét nem határozta meg az Alkotmánybíróság, csupán azt rögzítette, hogy a művészeti szabadság a semlegesség és a pluralitás követelményével biztosítható.⁹ [...] A művészeti pluralitás mércéjét azonban szintén nem határozta meg az Alkotmánybíróság.”¹⁰

Ezzel összefüggésben indokoltnak látszik megjegyezni, hogy az indítványozó szerint „ellentétes az Alaptörvény X. cikk (1) és (3) bekezdésével, ha a törvényhozó az MMA tv. megalkotása során nem értéksemleges, és a művészet egyes formáit nem egyenlő védelemben részesíti. Ezt az elvet a törvényhozónak mind az MMA összetételére, mind a tevékenységére vonatkozó szabályok kialakítása során tiszteletben kell tartania. E köztisztületnek a fentiekből kifolyólag pluralizmust kell megvalósítania a művészetek terén.” Ezzel összefüggésben utalnunk arra a nyilvánvaló jogalkotói szándékra, amely az MMA köztisztületét a művészet szabadságát biztosító testületként, továbbá egyfajta katalizátorként hozta létre. Az MMA tv. közlönyállapot szerinti 12. §-ának (1) bekezdése az ún. társult szervezetekkel összefüggésben arról rendelkezett, hogy „[a]z MMA elősegíti a művészeket összefogó magyarországi székhelyi társadalmi szervezetek szakmai és közéleti tevékenységének fenntartását és fejlesztését, valamint nyitott a velük való együttműködésre”. Ugyanezen § (2) bekezdése szerint: „Az elnökség javaslatára a közgyűlés dönt az (1) bekezdés szerinti társadalmi szervezettel való együttműködésről, ennek keretében különösen a társult szervezeti státusz megadásáról és az együttműködés feltételeiről.” A (3) bekezdés tartalmaz-

ta azt a kitétel, hogy „[a]z MMA a társult szervezettel együttműködési megállapodást köt”. A rendelkezés fejlődéstörténetét szemlélve az is megállapítható, hogy az időközben bekövetkezett módosítás értelmében a törvény kiegészült egy új 5/A. §-sal, amelynek (1) bekezdés értelmében: „Az MMA elősegíti a művészeket, művészetelméleti szakembereket összefogó hazai, határon túli magyar, külföldi és nemzetközi civil szervezetek szakmai és közéleti tevékenységének fenntartását és fejlesztését, valamint nyitott a külföldi hasonló rendeltetésű intézményekkel való együttműködésre”. A (2) bekezdés szerint az „MMA az (1) bekezdésben meghatározott szervezetekkel stratégiai együttműködési megállapodást köthet”.

Ennek fényében világosan látszik, hogy az Országgyűlés szándéka szerint az MMA a művészeti téren annak a pluralizmusnak a megvalósítása érdekében tevékenykedik, amely tőle az indítványban is leírtak alapján elvárható. Ennek a sokszempontú művészettámogató tevékenységnek egyedüli célja a művészet szabadságának biztosítása, amelynek azonban – az indítvány szellemiségétől eltérően – nem az MMA az egyedüli biztosító, következésképpen a kizárólagosságra utaló indítványozói érvelés nem vezethet el az alaptörvényellenesség megállapításához.¹¹

Az előzőekben leírt alapvetően jogi értelmezési kísérlet további gyakorlati és szervezeti működési ténnyel történő kiegészítése

Az MMA 2011. november 5-én lezajlott megalapítását követően 2012 májusára kialakította köztisztületi szervezeti struktúráját, amelynek alapjai tagozatok. A nyolc – az Alapszabályban is rögzített – tagozat a kezdetektől fogva biztosította az összművészeti köztisztület – művészeti ágak tekintetében is plurális, sokszínű személyi összetételén alapuló – működését. (2014 nyarán az MMA tv. a köztisztület által kezdeményezett módosítása értelmében kilencedik tagozatként a művészetelméleti szakembereket magukba foglaló tagozat is megalakult. Ennek kapcsán is megállapítható, hogy a köztisztület vezetői figyelemmel voltak a művészeti ágak sokszínűségére, hiszen a nyolc művészeti tagozat az elméleti tagozat megalakításához kapcsolódóan egy-egy – azaz azonos létszámú – levelező tag személyére tehetett javaslatot az elnökség útján a közgyűlésnek.)

Elmondható továbbá, hogy az MMA alapítását követően folyamatosan zajlott a tagfelvétel, így mára az alapítói körrel azonos – sőt azt kevéssel meghaladó – az elmúlt két esztendőben akadémiakussá választott tagok létszáma.

Ehhez kapcsolódóan elmondható, hogy az MMA kezdeményezésére az eredeti 200-ról 250-re bővült a felvehető rendes tagok száma, törvényben lett meghatározva a levelező tagok 50 fős kvótája, s az alapításhoz képest megszűnt a jogok tekintetében a különbözőség a levelező és rendes tagok között (azaz kialakult a szavazati jog, a választhatóság és választás tekintetében a jogegyenlőség).¹²

Mindezekkel kapcsolatban még egy megállapítást kell tenni: a köztestületi megalakulás időszakában a tagság közelítőleg 2/3-át a képzőművészeti és irodalmi területek képviselői alkották. Bár egy – a kiválóságon alapuló – tagság esetében nem feltétlenül kell és lehet a „külvilág” matematikai-statisztikai jellemzőit érvényesíteni (sőt már önmagában az is kérdéses, hogy lehet-e, hiszen a rendelkezésre álló adatok is eltérőek a különböző szempontú „leválogatások” lehetősége okán), de a törvény által leírt összművészeti jelleg, a jogszabályi feladat-meghatározás, illetve mindezekon túl egyfajta beszámítási szemlélet okán (azaz a köztestületi feladatellátás végrehajtását könnyíti az érintetteknek a folyamat kezdetétől történő bevonása) is az MMA elnöksége – a bővítések során – az eredendően kisebb létszámú népművészeti, ipar-, és tervezőművészeti, építőművészeti, zeneművészeti, film- és fotóművészeti, valamint színházművészeti területekhez rendelt jelentősebb kvótákat a bővítések során. Mindezek eredményeképpen – egyezően az alkotmányossági követelményekben leírtakkal – számos újabb művészeti ág művelői jelentek meg az akadémikusok körében.

A művészeti köztestület 2013. évi májusi közgyűlése elfogadta az úgynevezett társadalmassítási elveket, illetve a vonatkozó törvénymódosítás 2014. március 1-jei hatályba lépését, s az arra alapuló májusi alapszabály-módosítást követően – megkezdődhetett a nem akadémikus köztestületi tagság kialakításának köre. A jogszabály és a köztestület által kialakított díj és elismerésrendszer alapján – hasonlóan a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagi struktúrájához – az akadémikusi körbe nem tartozó művészek és művészetelméleti szakemberek felvételüket kérhetik a művészeti köztestülete, a továbbiakban ezen tagsági kör választott képviselőin keresztül vesz részt a tagozatok, illetve a közgyűlés munkájában. Ezen gyakorlat is ellentétes az ombudsmani indítványban leírtakkal, s ugyancsak egyező irányt mutat az alkotmányos követelménnyel, hiszen egy általános meghíváson keresztül széles személyi kör csatlakozhat – saját döntése alapján az MMA-hoz, a pluralitás és a sokszínűség elvei alapján.

Az MMA-tagság, pontosabban taggá válás kérdéskörében még egy szervezeti döntés hangsúlyozandó: a művészeti köztestületi alapszabály megalkotása során az előterjesztők és a döntéshozók nem éltek az MMA tv. 8. § (1) bekezdésének „illetve az Alapszabályban” szövegrésze biztosította lehetőséggel, azaz a többletkritériumok meghatározásával, így a belső szabályozó megalkotásakor, továbbá a tagbővítések során sem valósult meg alaptörvénysértés. Ezt a tényt sem az indítvány, sem a határozat sem vizsgálta. Tényszerű, hogy ugyancsak a köztestület álláspontjával egyezően helyezte hatályon kívül az Országgyűlés az idézett bekezdést, így a kérdésben az AB határozata okafogyottságot állapított meg.

Ugyancsak az AB határozatában foglaltakra reagálva leírható: az MMA tagozatai összesszerűségében egyező nagyságú belső költségvetéssel rendelkeznek, s ez az elv érvényesül a pályázati-támogatási javaslatok, a díjak és ösztöndíjak keretösszegeinél is.

Összegzés

Az MMA-nak – az MTA melletti – alaptörvénybeni nevesítése – illetve az azóta kialakított feladat- és hatásköre – a kultúra egészének a legmagasabb szintű közjogi megjelenítését jelenti. Mindez lehetővé teszi azt, hogy korunk magyar alkotmányos és társadalmi berendezkedésben – a tudomány mellett – a művészetek megjelenítésén-képviseletén keresztül a maga egységében megjelenő nemzeti kultúránk a mindennapok világának keretét adhassa.

Az MMA társadalmi (egyesületi) előzményének, jogi környezetének (az MMA tv. elfogadásakor, s hatályba lépésekor még hatályban lévő Alkotmány, a már elfogadott, de még nem hatályos Alaptörvény), valamint a művészeti köztestület működésének, belső szabályozóinak együttes vizsgálata alapján a cikk szerzői számos ponton vitatják mind az ombudsmani beadvány, mind az alkotmánybírói határozat megállapításait. A szerzők meggyőződése szerint az alkotmánybíráskodás legitimitációját a döntések jogi érveléssel való alátámasztottsága adja. Ennek okán kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a mindenkori alkotmányból levezetett, egymásra épülő, tehát nemcsak ellentmondásmentes, hanem szoros összefüggésben álló, vagyis koherens érvek nyilvánosságra hozatala révén az érintettek és az érdekeltek által ellenőrizhetővé és értékelhetővé válnak. Kétséget kizáró, hogy az alkotmánybírói döntések kötelező ereje és dogmatikai meggyőző hatása közötti megkülönböztetés magában rejti annak lehetőségét és szükségességét is, hogy tartalmasabb, koherensebb, korszerűbb, alkot-

mányosabb érveléssel – esetleg a megalapozott kritikák hatására – az AB tovább árnyalhatja korábbi döntéseit;¹³ jelen tanulmány szerzői a jövőre nézve ehhez a munkához igyekeztek a maguk eszközeivel hozzájárulni.

JEGYZETEK

- 1 Az MMA tv. indokolása
- 2 A döntés közjogi érveléstani elemzését lásd Cseporán Zsolt – Kocsis Miklós: *Az Alkotmánybíróság határozata a Magyar Művészeti Akadémiáról*. Jogesetek Magyarázata 2014/4. sz. (megjelenés alatt).
- 3 Szívós Mária alkotmánybíró megállapítása alapvető kérdésre hívja fel a figyelmet: az AB egy nem definiált fogalom (művészeti pluralitás), illetve ennek ugyancsak meg nem határozott mértékéhez „képest” tett megállapítást. Persze már az is kérdéses, hogy a jogi eszköz- és fogalomrendszeren belül meddig lehet eljutni ezen probléma tisztázásakor, s mennyire a (jog)filozófia területe ezen definíció keresése. Kérdés – s ez sem jogi természetű kérdés – mindebből fakadóan, hogy definitív, vagy konstitutív jellegű definíciós probléma előtt áll a kérdésre választ kereső.
- 4 Szívós elutasító véleménye az alapvető jogok biztosának eljárása kapcsán – ti. hogy egy „politikaformáló egyesület” nyílt levele alapján fordult az AB-hoz – nem indokolt, mivel az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbtv.) 18. §-ának (4) bekezdése lehetőséget biztosít az eljárás hivatalbóli lefolytatására – természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára. Lásd erről Cseporán – Kocsis: i. m.
- 5 Ezt megalapozandó lásd Cseporán – Kocsis: i. m.
- 6 Erről részletesen lásd Cseporán Zsolt: *A művészet szabadságával élő személyek alapjogi helyzete Magyarországon*. In: Kocsis Miklós – Tilk Péter (szerk.): *A művészet szabadsága – alkotmányjogi megközelítésben*. Pécs, Kodifikátor Alapítvány, 2013. 62.
- 7 Uo. Ennek nyomán lásd még Cseporán – Kocsis: i. m.
- 8 Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye, 18/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [67]
- 9 Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye, 18/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [61]
- 10 Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye, 18/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [63]
- 11 Az MMA még 2012-ben kezdeményezte, hogy – külön jogszabályi felhatalmazás alapján – művészeti szervezeteknek működési támogatást nyújthasson, s ez a gyakorlat – az MMA tv. módosításával – már attól az évtől megva-

lósul. Mindezekon túl a Köztisztviselői Szakszervezet számos művészeti-szakmai programot valósít(ott) meg országos, vagy helyi kulturális, illetve művészeti szervezettel. Stratégiai partnerséget nem formalizált, mivel ennek a nagyobb számát pont az eredeti jogszabályi környezet nehezítette el azzal, hogy az elnökségi ülésen való tanácskozási jogú részvétel vagy a kiemelt partneri kör számát szűkítette volna le, vagy az operativitását csökkentette volna a testületnek.

- 12 Ez alól az egyetlen kivétel szimbolikus jellegű: az eddig még be nem töltött tiszteletbeli elnöki tisztségre kizárólag rendes tag választható.
- 13 Ádám Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 197.